

TYÖELÄMÄ- JA TASA-ARVO- VALIOKUNNAN LAUSUNTO 19/2004 vp

Valtioneuvoston selvitys komission tiedonannosta laillisen ja laittoman maahanmuuton välisiä yhteyksiä koskevasta tutkimuksesta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 29 päivänä syyskuuta 2004 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen komission tiedonannosta laillisen ja laittoman maahanmuuton välisiä yhteyksiä koskevasta tutkimuksesta (E 89/2004 vp) työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ylikomisario Per Ehrstén ja neuvotteleva virkamies Tuomo Kurri, sisäasiainministeriö
- ylitarkastaja Olli Sorainen, työministeriö.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Tiedonanto koskee Eurooppa-neuvoston edellyttämää tutkimusta laillisen ja laittoman maahanmuuton välisestä yhteydestä.

Valtioneuvoston kanta

Suomi on tukenut tutkimuksen tekemistä. Jonkinasteinen yhteys laillisen ja laittoman maahanmuuton välillä on löydettävissä, joskin suhde on monitahoinen ja vaikea. Tutkimus helpottanee osaltaan aiheeseen liittyviä tulevia keskusteluja EU-tasolla sekä komission jatkotoimien valmistelua.

Osaan tutkimuksen johtopäätelmistä tulee suhtautua varauksellisesti, mutta siinä nostetaan esiin useita merkittäviä näkökulmia. Tietojenvaihtoa jäsenvaltioiden välillä tulee edelleen lisätä.

Suomi on suhtautunut erilaisten kiintiöiden käyttöönottoon kielteisesti ja pitänyt myös lail-

listamisprosesseja ongelmallisina EU:n laitto-

man maahanmuuton kokonaisvaltaisen torjunnan kannalta. Laillistamisprosesseja on käytetty joissain jäsenvaltioissa melko säännöllisesti viime vuosien aikana. Sisärajatarkastusten puuttuessa laillistamiset vaikuttavat myös muiden jäsenvaltioiden tilanteeseen Schengen-alueella. Komission mahdollisesti ehdottamassa yhteisessä lähestymistavassa laajamittaiset laillistamiset tulisivat katsoa hyvin poikkeukselliseksi ja muita jäsenvaltioita tulisi konsultoida etukäteen.

Luotettavan ja vertailukelpoisen tilastoinnin puute EU-tasolla on edelleen ongelma.

Laillisen maahanmuuton osalta tulee jatkaa keskustelua mm. työntekijöiden maahanmuuton osalta. Jäsenvaltiot tarvitsevat jatkossa yhä enemmän työntekijöitä myös EU:n ulkopuolelta ja kansainvälinen kilpailu koulutetusta työvoimasta lisääntyy.

Jo maassa olevien ulkomaalaisten kohdalla kotouttaminen ja integraatiokysymykset ovat avainasemassa. Työttömyysasteet ovat usein korkeita unionin alueella jo laillisesti oleskelevien ulkomaalaisten kohdalla. Pitkäaikaisesti unionin alueella oleskelevat henkilöt voivat hakeutua työn perässä myös toisiin jäsenvaltioihin.

Laittoman maahanmuuton torjunta on keskeinen osa hallitun maahanmuuton kokonaisuutta. Laittoman maahanmuuton vastaisia toimia ei tule myöskään liian pelkistetysti liittää pelkäämään työvoiman maahanmuuttoa. Yhteistyö lähtö- ja kauttakulkumaiden kanssa on tärkeää. Kolmansilla mailla tulee olla riittävä tieto laillisen maahanmuuton mahdollisuuksista.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Tutkimus laillisen ja laittoman maahanmuuton yhteyksistä on tehty lyhyessä määräajassa virkautyönä, ja se keskittyy lähinnä tietojen keräämiseen jäsenvaltioista. Tutkimus on jäänyt varsin pinnalliseksi, ja sen johtopäätöksiin on syytä suhtautua varauksellisesti. Valiokunta pitää tärkeänä, että tutkimusta jatketaan ja syvennetään, jotta EU:ssa harjoitettavan maahanmuuttopolitiikan pohjaksi saadaan lisää tietoa laittomasta ja laillisesta maahanmuutosta sekä niiden suhteesta toisiinsa.

EU:ssa tulee jatkaa keskustelua työntekijöiden laillisen maahanmuuton helpottamisesta ja ulkomaalaisten työntekijöiden aseman parantamisesta. Kansainvälinen kilpailu koulutetusta työvoimasta lisääntyy, ja jäsenvaltiot tarvitsevat jatkossa yhä enemmän työntekijöitä myös EU:n ulkopuolelta. Tärkeitä ovat myös toimenpiteet jo maassa olevien ulkomaalaisten kotouttamiseksi ja heidän työllisyysasteensa nostamiseksi.

Laittoman maahantulon syyt voivat olla moninaiset, ja laittomalla maahanmuutolla on monia muotoja ja vakavuusasteita. Käsitteenäkään laitton maahanmuutto ei ole yksiselitteinen, vaan esimerkiksi turvapaikanhakijat saatetaan eräissä tilanteissa katsoa laittomiksi maahanmuuttajiksi, mitä ei voida pitää asianmukaisena. Laillinen ja laitton maahanmuutto ovat yhteydessä toisiinsa, mutta yhteys on tutkimuksen mukaan monimutkainen ja epäsuora.

Pelkillä maahanmuuttoa koskevilla valvontatoimilla ei voida hallita laitonta maahanmuuttoa eikä laitonta työntekoa, vaan tarvitaan laaja-alainen lähestymistapa, joka sisältää monenlaisia toimenpiteitä. Laitonta maahanmuuttoa voidaan vähentää kehittämällä laillisia maahanmuuttokanavia ja poistamalla niihin liittyvät epäkohdat, joita ovat esimerkiksi lupakäsittelyn kalleus, hitaus ja byrokraattisuus. Tärkeää on tehdä yhteistyötä lähtömaiden kanssa ja jakaa oikeaa tietoa laillisen maahanpääsyn edellytyksistä ja tulomaan olosuhteista.

Kansainvälisten arvioiden mukaan ihmiskuljetuksessa liikkuu lähes yhtä paljon rahaa kuin kansainvälisessä huumekaupassa. Toiminta on häikäilemätöntä ja siihen liittyy ihmishenkien menetyksiä, kiristystä ja orjuuttamista. Naiskaupan ja muun ihmiskaupan lisäksi ihmiskuljetuksella on yhteyksiä myös huumekauppaan, rahanpesuun ja muuhun järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

Valiokunta pitää tärkeänä EU-tason yhteistyötä ihmiskuljetukseen kytkeytyvän järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi. Erityisesti valiokunta korostaa toimia, joilla vähennetään lapsi- ja naiskauppaa sekä laittomasti maahan tuodun työvoiman häikäilemätöntä hyväksikäyttöä.

Valtioneuvoston kannan mukaan Suomi on pitänyt ongelmallisina laillistamisprosesseja, joita on käytetty joissain jäsenvaltioissa melko säännöllisesti viime vuosien aikana. Valiokunta pitää selvänä, että pidemmän päälle mikään valtio ei voi hyväksyä tilannetta, jossa maassa tiedetään olevan suuria määriä laittomia maahan-

muuttajia. Valiokunta korostaa laittomasti maahantulleiden henkilöiden haavoittuvaista asemaa. He ovat helppoja kohteita kaikenlaiselle hyväksikäytölle, riistolle ja muulle rikolliselle toiminnalle. Valiokunta pitää tärkeänä jäsenmaiden ponnisteluja järjestäytyneen rikollisuuden, harmaan talouden ja ihmiskaupan vähentämiseksi ja katsoo, että jäsenmaiden tulee tarvittaessa voida käyttää myös laillistamisprosesseja, jos se katsotaan välttämättömäksi näiden ihmisten systemaattisen hyväksikäytön lopettamiseksi.

Suomessa laittoman maahanmuuton määrälliset ja laadulliset mittasuhteet ovat vaatimatottomat verrattuna useimpiin muihin EU-maihin. Venäjän tilanteen kehittymisestä riippuen laitton maahanmuutto Suomeen tai Suomen kautta muualle EU-alueelle voi kuitenkin jossain määrin lisääntyä tulevaisuudessa. Ei kuitenkaan ole todennäköistä, että Suomi tulevaisuudessakaan houkuttelisi erityisen suuressa määrin laittomia maahanmuuttajia.

Työehtojen valvonta

Suomessa ajankohtaiset ongelmat ovat koskeneet ulkomaalaisten työntekijöiden laittomia työehtoja. Näissä tilanteissa on usein, mutta ei aina, kysymys laittomasta maahanmuutosta tai laittomasta työnteosta. Valiokunta katsoo, että laitton työn teettäminen tulee tehdä kannattamattomaksi tehostamalla ulkomaalaisten työntekijöiden laittomaan kohteluun kohdistuvaa valvontaa ja kehittämällä yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa entistä tehokkaampia keinoja, joilla työn teettämiseen laittomin työehdoin pystytään puuttumaan.

Keskusrikospoliisin yhteyteen on perustettu valvontayksikkö, jonka toiminta kohdistuu ulkomaalaista työvoimaa hyväksikäyttäviin harmaan talouden työnantajiin, työvoiman välittäjiin ja aliurakoitsijoihin ja jonka valvonta kattaa työlupien ja työehtojen noudattamisen lisäksi

työvoiman hyväksikäyttöön liittyvät väärinkäytökset ja laiminlyönnit kokonaisuudessaan. Valiokunta pitää keskusrikospoliisin valvontayksikön toimintaa erittäin tärkeänä ja katsoo, että yksikön laaja-alaisella tutkimustoiminnalla on keskeinen merkitys pyrittäessä ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttöön perustuvan talousrikollisuuden vähentämiseen. Valiokunta korostaa riittävien resurssien turvaamista niin keskusrikospoliisin valvontayksikölle kuin työsuojelupiireillekin, jotta ulkomaalaisten työntekijöiden työehtojen valvontaa pystytään tehostamaan.

Työsuhteen ehtojen valvonnan merkitystä tulee painottaa työsuojeluhenkilöstön koulutuksessa ja ohjeistuksessa niin, että työpaikkakäyntien yhteydessä aina tarkastetaan ulkomaalaisten työntekijöiden työsuhteiden ehdot. Samalla valiokunta korostaa laajemminkin tarvetta ottaa eri viranomaisten koulutuksessa huomioon ulkomaalaisten hyväksikäyttöön liittyvien tilanteiden tunnistaminen ja toimintatavat hyväksikäytön uhrien auttamiseksi.

Valiokunta pitää tärkeänä, että yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa parannetaan ulkomaalaisten työntekijöiden tietoisuutta oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan työmarkkinoilla ja vähennetään näin mahdollisuuksia työntekijöiden tietämättömyyteen perustuvaan hyväksikäyttöön. Valiokunta katsoo, että tietoisuutta voidaan lisätä myös ulottamalla kotouttamistoimet työntekijän asemassa oleviin ulkomaalaisiin.

Lausunto

Lausuntonaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta ilmoittaa,

että valiokunta yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan edellä esitetyin huomautuksin.

TyVL 19/2004 vp — E 89/2004 vp

Helsingissä 17 päivänä marraskuuta 2004

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Jukka Gustafsson /sd	Markus Mustajärvi /vas
vpj.	Anne Holmlund /kok	Terhi Peltokorpi /kesk
jäs.	Susanna Haapoja /kesk	Leena Rauhala /kd
	Anneli Kiljunen /sd	Paula Risikko /kok (osittain)
	Esa Lahtela /sd (osittain)	Kimmo Tiilikainen /kesk
	Pehr Löf /r	Jaana Ylä-Mononen /kesk.
	Riikka Moilanen-Savolainen /kesk	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.